

ПЕРСОНАЛНЕ И СОЦИОДЕМОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ КАО КОРЕЛАТИ ВРЕДНОСНИХ ОРИЈЕНТАЦИЈА И ИНТЕРЕСОВАЊА СТУДЕНАТА У ВОЈВОДИНИ*

Оливера Гајић, Споменка Будић и Биљана Лунгулов**

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет,

Одсек за педагогију

Апстракт. Друштвена транзиција и промене културног контекста неминовно намећу потребу редефинисања система вредности који се посебно преламају кроз различитости мултикултурног оквира какав је, на пример, Војводина. У раду су представљени резултати теоријско-емпиријског истраживања о интересовањима и вредносним оријентацијама студената. Резултати су сагледани кроз призму утицаја индивидуалних и социодемографских карактеристика испитаника. Истраживање повезаности између група варијабли обављено је неексперименталном применом каузалне методе. Од техника истраживања примењено је анкетирање. Као инструмент за прикупљање података послужио је упитник конструисан за потребе овог истраживања. Истраживање је реализовано током школске 2007/08. године у Новом Саду на узорку од 480 испитаника – студената Универзитета у Новом Саду, старости од 19 до 24 године. У групи персоналних (индивидуалних, конституционалних) обележја испитиван је пол који се показао значајним корелатом појединих интересовања: спортских, културних и стваралачких, али и релационих вредности (неговање хармоничних односа у породици, браку, родитељство, партнерство, осећање припадности и друго). У групи социодемографских обележја (структурални облици породице, материјално стање, социјално порекло, социокултурни простор: село-град) утврђено је да социјално порекло корелира са интересовањима за спортске активности, образовним и уметничким интересовањима, а варијабла социјално порекло и место боравка са друштвеним животом и социјалним релацијама као доминантним вредносним оријентацијама. Резултати истраживања нуде педагошке импликације за васпитно-образовни рад са младима на развијању вредности повезаних са конструктивним активностима и подстицању проактивне оријентације у односу на властито окружење и егзистенцију, као и смернице за увођење нових садржаја у постојеће курикулуме који су у складу са израженим вредностима и интересовањима младих.

Кључне речи: вредносне оријентације, студенти, персонални чиниоци, социодемографске карактеристике.

* Рад је настао као резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта „Европске димензије промена образовног система у Србији“ бр. 149009, финансираном од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

** E-mail: gajico@ff.uns.ac.rs, nastava@ff.uns.ac.rs

*Вредносне оријентације и интересовања младих
у мултикултуралном оквиру*

Резултати досадашњих релевантних истраживања (углавном емпиријске оријентације) показали су да вредности, вредносне оријентације и интересовања личности спадају у категорије које није лако дефинисати. Стога је разумљиво и неслагање појединих аутора о томе како би проучавању ових феномена требало приступати, с којим циљевима, са којих логичко-гносеолошко-епистемолошко-методолошких позиција, да би се прецизирала значења наведених појмова, као и операционализације њихових темељних одредби. Посматрано с психолошког аспекта, реч је о особинама личности које се заснивају на релативно стабилној организацији знања, осећања и делатних тенденција, које се формирају на основу укупног искуства које особа стиче у односу према одређеном објекту или широкој класи сличних објеката. Ове особине одређују многе аспекте сваког актуелног односа особе према том објекту или класи објеката.

Иако, због склоности аутора да наглашавају различите елементе појма унутар исте теорије, постоји велики број дефиниција вредности и интересовања, већина теоретичара се слаже са констатацијом да су вредности „друштвено-историјски увјетоване, релативно стабилне, специфичне творевине и конституенте индивидуалне, групне и/или друштвене свијести; и то оне које настају из искуства и/или се преузимају из културе на основи потреба за оријентацијом, регулирањем и превладавањем односа према свијету који нас окружује и себи самима; које се јављају у облику имплицитних и експлицитних симбола или образаца о пожељном, односно у било којем смислу позитивном“ (Ћулиг, Fanuko i Jerbić, 1982: 72). Пожељно у вредности односи се на веровање да је то значајно (добро) за појединца, групу, друштво или цивилизацију. Код појединца осећај за перспективу представља кључ ваљаног вредносног одређења (Мајсторовић, 1995: 197).

Прихватањем дефиниција према којима су интересовања врста вредности, прихватамо и чињеницу да све одредбе вредности, уопште, важе и за интересовања. Дакле, подразумева се да су интересовања релативно стабилна, општа (изузимају се специфичне реакције), хијерархијски организована својства личности (нису сва интересовања подједнако важна за појединца и не заузимају исти ранг у структури личности), те да према резултатима већине истраживања, показују тенденцију груписања у системе, о чему се суди на основу њихове интеркорелационе матрице. „Диспозициона“ основа је шира категорија помоћу

које се дефинишу вредности и када се каже да су и интересовања диспозиционог карактера, то значи да су лоцирана у људима, а не у објектима (Pantić, 1980). Оне као елементи друштвене свести представљају подељено искуство, егзистирају у друштвеном животу, али не ван људи као њихових носилаца и налазе своју друштвену материјализацију у културним творевинама.

Промене у нашем друштвеном и културном контексту неминовно намећу редефинисање система вредности, приоритета у аксиолошкој вертикали, нарушавајући стабилност и раније успостављени поредак међу вредностима. Наведене се промене додатно усложњавају када се посматрају у једном ширем контексту европског културног идентитета, где се плуралистичка друштва суочавају са потребом толерантног прихватања културолошког наслеђа националних, етничких мањина, као и са проблемима обезбеђивања њихових развојних могућности. И у нашем друштву је на делу нови модел динамичног контакта и односа са различитостима израженим у концепту (интер)културе, који подразумева динамичну интерактивност и размену између чланова припадника разних етничких, лингвистичких или културолошких група (према: Gera, 2005).

Живот у плуралистичкој заједници намеће промену вредности, уверења, потреба. С обзиром на чињеницу да су за нама, али и пред нама, турбулентна времена у којима се промене одвијају великом брзином у свим сегментима друштва, неопходно је сагледати какве је трагове на систем вредности оставило време које је за нама. Популација на којој се најбоље сагледавају отисци ових промена су млади. Како смо, као и све остале друштвене заједнице, детерминисани специфичним културним наслеђем, вредностима минулих времена, али исто тако и вредностима у настајању, чини се неопходним предузимање истраживачког подухвата који би нам помогао да упознамо вредносне оријентације младих, њихове погледе на свет, њихова очекивања, тежње и стремљења.

Теоријско-методолошки оквир истраживања

Основно полазиште у раду представљала је претпоставка да комплексност и разноврсност феномена вредносних оријентација и интересовања младих крију у себи читав сплет разноврсних и променљивих чинилаца који корелирају међусобно, а у чије смо везе и односе желели да проникнемо. Увид у назначене корелате има вишеструки значај, а издвајамо као примарно то што утврђивање чинилаца њиховог формирања ствара услове за њихов даљи развој и структурирање и може да послужи као

смерница за организовани васпитно-образовни рад на даљем подстицању вредносних и интересних оријентација у складу са друштвеним вредностима и аутентичним потребама младих.

Филозофско-теоријску подлогу истраживања чине онтолошке претпоставке и модел личности према којима су човеку својствени целовитост, самосвест, аутентичност, интенционалност, креативност, аутономно владање, слобода избора и критички став. Оваква полазишта усмерила су наше трагање за путевима развоја аутономне и стваралачке личности у оквиру хуманистичких приступа образовању, од којих смо издвојили когнитивно-развојну оријентацију коју карактерише тежња да се пронађу методе и поступци који, с једне стране, омогућавају слободу индивидуе, а с друге, обезбеђују потребне услове за њен оптимални развој. У првом плану је подстицање мотивације, док се развој личности усмерава ка когнитивним циљевима који се интерактивно повезују са социјалним и емоционалним развојем. Поред когнитивистичких концепција, а посебно развојног модела Пијажеа (Piaget, 1968), као и развојно-социјалног модела Виготског (Vygotski, 1978), полази се и од персоналистичких концепција, и то: недирективне наставе по моделу Роџерса (Rogers), и парадигме персоналитета Левингера (Loevinger, 1987). Укључен је и индекс општих животних циљева (Wiulding & Andrews, 2006). Верујемо да оваква полазишта у довољној мери уважавају човеков субјективитет, његову способност самореализације и изражавања оних латентних моћи које су скривене у човеку. Овако наглашена целовитост значи инсистирање на холистичком приступу у проучавању особе као целине у свом контексту са којим, такође, сачињава целину.

Конструкција знања (значења) представља заједнички именованитељ наведених теоријских полазишта. Разлози за прихватање *конструктивистичког модела* као теоријске основе су многобројни, а фокусирају се на легитимизовање различитих форми и варијетета учења, што подстиче развијање персоналних конструкција стварности (Milutinović, 2008). Конструктивистички и интерпретативистички приступ у нашем истраживању усмерен је на разумевање комплексног света проживљеног искуства, са тачке гледишта оних који су то искуство проживели. За Сматра се да свет проживљене реалности и значења, која су специфична за одређену ситуацију, конструишу социјални актери. С обзиром на то да новија истраживања показују да поље квалитативног образовног дискурса може у већој мери, од квантитативних приступа, допринети повезивању педагошке теорије и праксе, у нашем истраживању смо се определили за интегрисану конфигурацију квантитативне и квалитативне истраживачке парадигме (Johnson & Onwegbuzie, 2004).

Нова епистемолошка парадигма акценат ставља, поред тумачења, на разумевање и рефлексивност, *социоконструктивизам и интерактивност*. Са функционалне тачке гледишта, социоконструктивистичку и интерактивну парадигму дефинишу три комплементарне димензије: *конструктивистичка димензија, корелирана димензија са социјалним интеракцијама (социолошка) и корелирана димензија са интеракцијама са средином (интерактивна)*.

У конструктивистичким правцима одбацује се идеја о постојању неких објективних, емпиријских чињеница, као и идеја о било каквој подударности са спољашњом стварношћу. Из жеље да се избегне апсолутни релативизам, епистемолози су усвојили два различита поступка. Први од њих може се назвати *индивидуални конструктивизам*, на основу којег појединац који учи тежи да постигне кохерентност валоризовањем разних елемената сазнања. Други поступак назван *друштвени конструктивизам*, претпоставља консензус као последњи критеријум у евалуирању сазнања; истина или стварност ће зависити само од оних конструкција око којих ће више чланова неке социјалне групе постићи консензус (Вокош, 2007).

Вредносне оријентације и интересовања представљају дистинктивна људска обележја и може се рећи да су један од показатеља концепта зрелости и развијености личности. Имају важне функције у свим животним добима, посебно у младости: за формирање идентитета, за степен задовољства актуелним животом, за коришћење слободног времена, за развој проактивне оријентације, за развој релационих вредности и животног стила и тако даље.

У педагогији и психологији још увек нема довољно релевантних теоријско-емпиријских, а нарочито лонгитудиналних истраживања која би пратила настанак, развој и одржавање интересовања и вредносних оријентација. „Дисциплинарна подељеност води ка уским истраживачким видицима, запостављању бројних фактора, једностраној методолошкој оријентацији са нагласком на емпиријским подацима. Методолошкој парадигми без теоријског утемељења прети опасност ослањања само на субјективне исказе појединаца о жељама и преференцијама у односу на поједине области и садржаје“ (Savićević, 1992: 33-34). С друге стране, теоријску стагнацију могуће је, на неки начин, „повезати са недостатком подстицаја из емпиријских подухвата који би отворили нове правце размишљања или бар привукли шири интерес за проблем“ (Bodroški, 1997: 72).

Истраживања у овој области додатно отежавају неслагања истраживача по питању схватања појма интересовања и вредносних оријен-

тација – њихових одредаба, прецизирања суштине, класификације, праваца јављања и одржавања, природе и чинилаца и друго. Ове разлике досежу дотле да поједини аутори вредности, па и интересовања, сматрају толико субјективним да је свако поређење по том основу неоправдано и беспредметно (Pantić, 1980). Посебне тешкоће у проучавању наведених феномена везане су за истраживање њихових детерминанти, односно корелата. Проблеми ове врсте условљени су самом сложености појаве, као и разноликошћу тих веза и релација. То је, без сумње, један од разлога због којег се релевантна проучавања баве више проблемима структуре и врсте интересовања, као и вредносних оријентација, а мање њиховим чиниоцима. То резултира slabим познавањем природе и карактера феномена, као и ниским нивоом њихове проучености што отежава стварно моделовање система који се проучава и сагледавање његовог функционисања (Gajić, 1999).

Но, без обзира на наведене тешкоће, објективан значај интересовања и вредносних оријентација је толики да не би требало да изненађује што су о овом феномену писали још Арнолд (Arnold, 1906), Дјуи (Dewey, 1912), Кател (Cattell, 1936) и многи други. У протеклих пола века истраживачи су трагали за преференцијама, привлачношћу, аверзијама, правцу, обиму, интензитету и стабилности интересовања и вредносних оријентација. Покушаји њиховог проучавања резултирали су моделовањем инструмената: инвентара интересовања, упитника и тестова који су имали све ширу примену у васпитно-образовном процесу, професионалној селекцији, конструктивном провођењу слободног времена. Данас се процењује да три милиона младих сваке године попуњава различите инвентаре интересовања (према: Snow, 1989). У нашој земљи се мало аутора бавило проучавањем наведених феномена. Споменућемо неке од њих: Миоџиновић (Miočinović, 1969), Волф (Wolf, 1973), Вирант (Virant, 1975), Ђурић (Ђурић, 1980), Жлебник (Žlebник, 1972), Пајевић, Шушковић и Плавшић (Pajević, Šuškić i Plavšić, 1975), Коцић (Kocić, 1972), Бодрошки (Bodroški, 1997), Ђерманов (Ђерманов, 2005) и други. Истраживања посебних чинилаца и корелата културног живота младих (Mojsin, Popov i Indić, 1969) обухватило је следеће факторе: социјално порекло, материјалне могућности, услове становања, као и обележја школске и радне средине. Истраживање интересовања и вредносних оријентација одраслих (Galić, 1984) указало је на битан утицај чинилаца, као што су пол, брачно стање, (хронолошка) старост, социјално порекло, школска спрема (степен формалног образовања), занимање, радни статус, дужина радног стажа, начин рада, религиозност и начин (стил) живота, на заступљеност и структуру интересних и

вредносних оријентација. Јоксимовић (Joksimović, 1981) је у оквиру свог истраживања о условима и детерминантама интересовања, установила да на њихов интензитет и раширеност утичу: узраст, пол, занимање испитаника, њихов социопрофесионални и социообразовни статус, место боравка, школски успех, спремност да се утиче на промене у друштву.

Генерално можемо рећи да распрострањеност појединих интересовања и вредносних оријентација зависи, поред наведених, и од породичних могућности и подстицаја за поједине активности. Различите породичне и социјалне средине карактеришу различите животне стилове, облике културних и образовних активности, што утиче на изграђивање афинитета, интересовања и вредносних оријентација младих (Ivanović, 1983). Веома су интересантна и истраживања у којима се констатује да су млади, у свакодневном животу, суочени са мноштвом традиционалних чинилаца културе, али и са оним појавама које су везане за нове процесе и стил живота. Новија истраживања показују да интересовања младих детерминишу варијабле груписане у три целине: индивидуална обележја (пол и успех), варијабле породичног окружења (социообразовни статус мајке и оца, перцепција породичне климе) и варијабле школског контекста (Đermanov, 2005).

Овај кратак осврт на релевантна истраживања (терминолошки и методолошки прилично неуједначених) у овој области, усмерена на анализу корелата и детерминанти интересовања и вредносних оријентација младих, показују да су ови феномени релативно аутономне појаве, али да је ипак могуће, као значајне чиниоце, издвојити срединске факторе, одређене црте и обележја личности (биолошке, психолошке карактеристике), као и утицај других особа и ситуација с којима долазе у додир.

Предмет овог истраживања био је, најопштије речено, испитивање персоналних и социодемографских чинилаца као корелата интересовања и вредносних оријентација студената у данашњем мултикултуралном друштву које се налази у процесу транзиције, а које укључује, између осталог и напуштање традиционалних вредности. Предметом је обухваћено разматрање утицаја персоналних (пол) и социодемографских (структурални облици породице, материјално стање, социјално порекло, место становања) варијабли на интересовања и вредносне оријентације младих, као и анализу значаја таквих научних резултата за васпитно-образовни рад.

Општи циљ истраживања формулисан је као експлоративно утврђивање хијерархије вредности и интересовања студената и испитивање повезаности вредносних оријентација са неким социодемографским и индивидуалним варијаблама.

Иако је ово истраживање углавном оријентационог (експлоративног) карактера, јер нема довољно претходних искустава која би сугерисала очекивања, ипак је било могуће поставити неке опште претпоставке – више као наговештај могућих тенденција, него као тврдње које имају чврсту теоријску или емпиријску основу. Претпостављало се, дакле, да персонална и социодемографска обележја студената корелирају са њиховим интересовањима и вредносним оријентацијама.

Варијабле истраживања могуће је условно поделити на независне (предикторске или антецедентне) и зависне (критеријске), иако је могућ и извештај повратни утицај. Подела је условна, јер се одређене варијабле, зависно од ситуације и сложености методолошког модела утврђивања њихових међусобних веза и односа, јављају као: номиналне и континуалне. Независну варијаблу представљају: (а) персоналне (пол испитаника); (б) социодемографске карактеристике испитаника (структурални облици породице, материјално стање, социјално порекло, социокултурни простор: село-град). Пол као корелат интересовања и вредносних оријентација студената може се посматрати са два аспекта: прво, с гледишта реалних психофизичких разлика између мушкараца и жена, и друго, с гледишта различитих друштвених ставова о повезаности пола са одређеним интересовањима и вредносним оријентацијама. Без обзира на то који је од два аспекта у неком случају доминантан или оба делују у комбинацији, претпостављамо, на основу резултата досадашњих истраживања, да је пол одређени стабилни корелат, односно извор варијација интересовања и вредносних оријентација студената.

Досадашња истраживања такође упућују на констатацију да интересовања и вредносне оријентације корелирају са бројним социјалним факторима: породицом и породичним условима, материјалним стањем, социјалним пореклом. Сматрамо да конкретни економско-друштвени односи и услови утичу на појединца преко породице и школског система одређеног друштва. Породица уопште, као социјални, психолошки и економски ентитет, има важан утицај на интересовања и вредносне оријентације појединца. Ова повезаност доказана је и резултатима једног испитивања у Словенији на узорку од преко хиљаду ученика завршних разреда основне школе (Макаровић, 1977). Обим и квалитет деловања породице на интересовања и вредносне оријентације деце и младих нису детерминисани само намерним, свесним васпитним, друштвено-економским, већ и породичним односима и структуром, односно структуралном типологијом. У савременом, плуралистичком друштву, породица се трансформише у погледу структуралних облика (брачне и генерацијске структуре), али и биолошке основе и социокултурне де-

терминације и регулације (социјално родитељство, усвајање, такозвано психолошко родитељство, независно од природног родитељства). Полазећи од питања да ли извесни чиниоци социјалне средине представљају факторе који корелирају са интересовањима и вредносним оријентацијама студената као компоненту, димензију или индикатор социјалне позадине испитаника издвојили смо образовни статус родитеља. Постоје, наравно, и други индикатори социјалног порекла (занимање родитеља, економски статус), али ми смо се определили за овај који сматрамо посебно значајним. Код ове варијабле занемарили смо евентуалну разлику између образовног статуса оца и мајке, па смо узели у разматрање социјално порекло према образовном статусу оца. Очекивали смо да ће нам и овај индикатор пружити довољно прецизне податке. Иако примењена варијабла заиста није довољна да пружи потпуни профил социјалног порекла појединца, она ипак може да пружи општу слику непосредне социјалне средине у којој испитаници живе. Осим тога, и у радовима других истраживача наилазили смо на оваква одређења, која се образлажу чињеницом да „очеви ипак имају пресуднији утицај на усмеравање и на аспирације младих него мајке“ (Pantić, 1981a: 150).

Место становања (село-град) представља специфичан социокултурни простор. Зависну варијаблу представљају:

- интересовања студената (за културне, забавне и рекреативне, образовне, уметничке, спортске, друштвене, политичке, религијске, стваралачке и друге активности);
- вредносне оријентације студената, односно њихове доминантне вредности: аутономија личности (стил живљења, задовољавање потреба, самоактуализација); њихово здравствено стање и образовање (професионалне амбиције и професионални развој, планови за будућност и каријеру, мотиви постигнућа, ниво аспирације); релационе вредности (неговање хармоничних односа у породици, браку, родитељство, партнерство, осећање припадности); друштвени живот и социјалне релације (пријатељство, другарство, слобода одлучивања, друштвени идентитет, проактивна оријентација студената у односу на живот и социјално окружење); карактерне особине личности (искреност, праведност, храброст, поузданост, доследност, принципијелност, одговорност, толеранција, несебичност и тако даље); утилитаристичко-материјалне вредности (запослење, материјална сигурност и обезбеђеност).

Истраживање повезаности између група варијабли обављено је *неексперименталном применом каузалне методе*. Од техника истраживања примењено је *анкетирање*. Као инструмент за прикупљање података послужио је *упитник* конструисан за потребе овог истраживања који

је обухватио 27 питања отвореног и затвореног типа. Упитник представља комбинацију класичног упитника и скале процене, а његову структуру чине два дела. Први део је намењен прикупљању основних података о испитанику, односно о његовим персоналним и социодемографским карактеристикама, а други се састоји од групе питања која се односе на интересовања и вредносне оријентације испитаника. Истраживање је реализовано током школске 2007/08. године у Новом Саду, а узорком је обухваћено 480 испитаника – активних студената Универзитета у Новом Саду (са местом пребивалишта на територији покрајине Војводина), старости од 19 до 24 године. Како је реч о испитаницима који имају високе образовне аспирације и мотиве постигнућа, може се рећи да су они већ на изванредан начин селекционисани у погледу вредносних оријентација и интересовања, у односу на њихове вршњаке који нису укључени у систем високог образовања. Ову чињеницу никако не треба занемарити приликом анализе резултата истраживања и извођења закључака.

Избор статистичких поступака зависио је од следећих критеријума: (а) броја и природе варијабли укључених у статистички модел; (б) сврхе анализе; (в) дистрибуције података и (г) нивоа мерења. У истраживању су коришћени поступци дескриптивне статистике уз примену програма Excel, SPSS (подаци представљени помоћу фреквенција, процентуално, табеларно, графички), а манипулисање истраживачким варијаблама обављено је применом поступака за израчунавање значајности разлика – првенствено Пирсоновим χ^2 тестом, односно мером корелације Крамеровим V.

Резултати истраживања и дискусија

Структура испитаника. Општи подаци о испитаницима (полна и социодемографска структура) представљени су делимично у Табели 1 и 2.

Табела 1: Пол испитаника

ПОЛ	фреквенција	%	валидних %	кумулативни %
женски	264	55.0	55.0	55.0
мушки	216	45.0	45.0	100.0
укупно	480	100.0	100.0	

У Табели 1 видимо да је у узорку постигнут релативно уједначен однос између женског и мушког пола (45% – мушки пол; 55% – женски пол).

Табела 2: Социодемографске карактеристике испитаника
(структурни облици породице)

Социодемографске карактеристике	фреквенција	%	валидних %	кумулативни %
у потпуној породици	256	53.3	53.3	53.3
са мајком	4	9.2	9.2	100.0
са оцем	42	0.8	0.8	
са рођаком	48	8.8	8.8	
са партнером	84	10.0	10.0	
као подстанар	2	17.5	17.5	
нешто друго	480	0.4	0.4	
укупно		100.0	100.0	

Добијени подаци за варијаблу структурални облици породице показују да половина испитаника живи у потпуним породицама, то јест у породицама са оба родитеља (53.3%), док трећина испитаника живи сама или са партнером као подстанар. Остали испитаници живе са појединим члановима своје биолошке породице. Социјално порекло је укључено као индикатор социокултурног статуса породице, а примењена је петостепена класификација стручне спреме оца: (а) основна школа и ниже од тога (10.5%); (б) средња стручна спрема (63.4%); (в) виша стручна спрема (13.1%); (г) висока стручна спрема (12.5%); (д) специјализација и научни степен (0.5%).

Већина анкетираних студената (67%) је из градских средина. У релевантној литератури град се одређује као велико насељено место, административни, културни, трговачки и индустријски центар једног краја или области, а село је мање насеље чији се становници претежно баве пољопривредом. Највећи број студената процењује материјално стање својих породица као осредње (62%). Своје материјално стање као „одлично“ и „добро“ процењује 27% испитаника; око 75% испитаника издржавају родитељи, док се само четвртина испитаника сама издржава, или су корисници студентских кредита и стипендија.

Интересовања студената и испитивање њихове повезаности са неким социодемографским и индивидуалним варијаблама. Кад је реч о испитивању интересовања студената, установљено је да их највише заокупља спорт (31.2%), забавне и рекреативне активности (29.8%), а затим стваралачке активности (29%). Образовно-културна и уметничка интересовања заступљена су са 27.6%, док су религија и политика процењени као мање важни домени. Између студената различитог пола у погледу наведеног композита интересовања, установљена је значајна повезаност кад је реч о спортским интересовањима (вредност Пирсоновог χ^2 -квадрат теста износи 7.561 са високом поузданошћу закључива-

ња, $p=.006$; Крамерово V -.358 је такође веома значајно ($p=.006$), као и за културна и стваралачка интересовања (Крамерово V износи .349, $p=.006$). За остала интересовања, варијабла пол испитаника није се показала статистички значајном ($p=.657$). Налаз о полној диференцијацији у развоју спортских, културних и стваралачких интересовања у значајној мери кореспондира са резултатима ранијих истраживања. Верујемо да диференцијација између полова није резултат само биолошког, већ и социјалног, културно-историјског и ситуационог порекла. Како друштво истиче значај полних разлика уопште, тако се оне одражавају и на наведене активности. Интересантно је поменути резултате неких истраживања (Рапић, 1997) према којима девојчице раније развијају стваралачке способности него дечаци. У пубертету их дечаци сустижу. На основу оваквих и сличних налаза произлази да и на креативност и стваралаштво делују природни закони општег развоја. Неки аутори, међутим, (Марјановић, према: Рапић, 1997) сматрају да девојчице „дозвољавају“ да их дечаци сустигну под притиском средине која више стимулише дечаке.

Када је реч о социодемографским карактеристикама испитаника (варијабле: социјално порекло, материјални статус, место становања), установљена је значајна повезаност само у односу на социјално порекло испитаника и интересовања за спорт, образовање и уметност (вредност Пирсоновог hi -квадрат теста износи 3.730, $p=.053$, док Крамерово V износи .249, $p=.053$). За остала интересовања и социодемографске карактеристике испитаника није утврђена значајна корелација ($p=.566$).

Вредносне оријентације студената и испитивање повезаности са неким социодемографским и индивидуалним варијаблама (пол). Што се тиче вредносних оријентација студената, односно њихових доминантних вредности, на аксиолошкој вертикали посебно су се издвојиле следеће вредности.

- Карактерне особине личности (искреност, праведност, храброст, поузданост, доследност, принципијелност, одговорност, толеранција, несебичност итд.) у својим одговорима навела је више од половине студената. Упитани за важност појединих особина личности, студенти су одговорили да као најпожељније сматрају искреност, праведност и коректност у односима са људима (56.6%); затим следе особине које су неопходне за сопствену афирмацију и испуњавање властитих циљева (43.3%). Резултати истраживања показују да, према мишљењу испитаника, родитељи код своје деце настоје да развију, пре свега, одговорност и толеранцију (55.6%). Марљивост, несебичност и лична аутономија су препознате као важне особине код више од половине испитаника.

- Аутономија личности (стил живљења, задовољавање потреба, самоактуализација, алтруизам) – 43.3% испитаника.
- Здравље – 42.8% испитаника.
- Образовање (професионалне амбиције и професионални развој, планови за будућност и каријеру, мотиви постигнућа, ниво аспирације) – 40.3% испитаника.
- Релационе вредности (неговање хармоничних односа у породици, браку, родитељство, партнерство, осећање припадности) – 39.8%.
- Друштвени живот и социјалне релације (пријатељство, другарство, слобода одлучивања, друштвени идентитет, проактивна оријентација студената у односу на живот и социјално окружење) – 37.7% испитаника.
- Утилитаристичко-материјалне вредности (запослење, материјална сигурност и обезбеђеност) су најмање изражене на вредносној лествици (12.7%).

Ако на основу одговора на сет питања у упитнику можемо закључивати о доминантним вредностима студената, онда можемо рећи да се као најзначајније препознају карактерне особине личности (праведност, толеранција према различитости, искреност), самоактуализација личности и проактивна оријентација, дефинисана као одсуство пасивности, здравље, образовна постигнућа, релационе вредности (породица, осећање припадности), али и социјалне релације које се успостављају у друштвеном и мултикултурном окружењу (пријатељство, развој друштвеног идентитета).

Као посебан домен релационих вредности, испитиване су вредности брака и родитељства, пријатељства, као и доживљај безбедности испитаника. Добијени показатељи указују на чињеницу да млади сматрају да је за дететов развој оптимално присуство оба родитеља и да брак не сматрају превазиђеном институцијом. Већина испитаника (87.6%) лако, или веома лако, стиче пријатеље и имају неколико или већи број блиских пријатеља. За ову варијаблу установљена је значајна корелација са полом испитаника (Пирсонов hi -квадрат тест износи 13.136 с поузданошћу закључивања $p=.041$; Крамерово V - .331; $p=.041$), док за социодемографске карактеристике испитаника она није значајна ($p=.599$).

Испитивање о друштвеном идентитету студената, као категорији у оквиру друштвеног живота и социјалних релација, показало је да је код испитаника најизраженији доживљај себе као припадника сопствене нације. Изражен је и доживљај себе као грађанина Европе и света. Најмање заступљен је доживљај себе као припадника локалне заједнице.

Највећи број испитаника има позитиван став према етничкој различитости, и велики број њих се потпуно слаже са тврдњом да етничка различитост обогаћује живот у мултикултуралној заједници. Овде је значајна корелација са социодемографским обележјима студената (посебно социјалним пореклом и местом боравка), о чему говори податак о вредности Крамеровог $V = .424$, $p = .039$. Пол се није показао статистички значајним корелатом ($p = .789$).

Кад је реч о доминантној вредности: аутономија личности (задовољство животним стилем, самоактуализација, селф-концепт и слично), већина испитаника одговорила је да је задовољна сопственим животом (63.3%). Корелација између наведене доминантне вредности и различитих индивидуалних карактеристика (пол) и социодемографска обележја (структурални облици породице, материјално стање, социјално порекло, социокултурни простор: село-град), постоји, али није значајна, о чему говоре подаци у Табели 3 и 4.

Табела 3: χ^2 -тест
Корелација социодемографских карактеристика (социјално порекло)
и доминантне вредности аутономија личности
(задовољство стилем живота)

	вредност	df	асимп. п (2-страно)
Пирсонов hi-квадрат	2.203(a)	4	.699
Корекција за континуитет			
Likelihood Ratio	2.582	4	.630
Линеарна повезаност	1.762	1	.184
N валидних случајева	60		

Табела 4: Симетричне мере: корелација социодемографских
карактеристика (структурални облици породице) и доминантне
вредности аутономија личности (задовољство стилем живота)

	вредност	апрокс. п
номинална * номинална	Phi	.192
	Крамерово V	.192
	коэффициент контингенције	.188
N валидних случајева	60	

Разлике између испитаника различитих социодемографских карактеристика (структурални облици породице, социјално порекло), нису зна-

чајне (вредност Пирсоновог χ^2 -квadrat теста =2.203, поузданост $p=.699$) кад је реч о вредностима задовољство властитим животом и аутономија личности. Исто можемо констатовати и за индивидуалне карактеристике испитаника, односно за разлике између полова (Табела 5 и 6).

Табела 5: χ^2 - тест
Корелација персоналних карактеристика (пол) и доминантне вредности аутономија личности (задовољство стилем живота)

	вредност	df	асимп. п (2-страно)
Пирсонов χ^2 -квadrat тест	1.094(a)	3	.779
Корекција за континуитет			
Likelihood Ratio	1.095	3	.778
Линеарна повезаност	.320	1	.571
N валидних случајева	59		

Табела 6: Симетричне мере: корелација персоналних карактеристика (пол) и доминантне вредности аутономија личности (задовољство стилем живота)

	вредност	апрокс. п
номинална * номинална	Phi	.136
	Крамеров V	.136
	коэффициент контингенције	.135
N валидних случајева	59	

Разлике између испитаника различитих индивидуалних карактеристика (пола) нису статистички значајне, односно не могу се узети са високом поузданошћу закључивања ($p=.779$).

Можемо констатовати да персоналне карактеристике (пол) и социодемографска обележја испитаних студената, индикована кроз структуралне облике породице, материјално стање, социјално порекло, социокултурни простор: село-град – корелирају са појединим интересовањима и вредносним оријентацијама студената, као и да се јављају значајне разлике између појединих нивоа испитиваних појава према одређеним параметрима.

Закључне констатације

Наша намера да резултати истраживања у овом раду буду осмишљени постојећим теоријско-хипотетичким моделима, утицала је да се проблем интересовања и вредносних оријентација студената истражује и промишља са аспекта одређених референтних теоријских оквира. Извр-

шене теоријске анализе показале су да се наведени појмови у литератури различито дефинишу, као и да су, због своје комплексности и вишеди-мензионалности недовољно приступачна за дубља проучавања. Настојали смо да у теоријском оквиру – држећи се холистичког приступа – нагласимо да прихватамо модел личности према којем је она целовита, самосвесна особа, аутономног владања, која има слободу избора, те да полазимо од епистемолошке претпоставке према којима такву особу није могуће разумети не узимајући у обзир њен сопствени референтни оквир. У том контексту трбало би разматрати и вредносни однос личности према свету. Савремени приступ у проучавању интересовања и вредносних оријентација истиче њихове три битне димензије: објективну, субјективну и делатну. Наглашавање социјалне средине у развоју интересовања и формирања вредносних оријентација никако не значи занемаривање унутрашњих фактора у развоју личности, као ни активну улогу појединца у обликовању сопствене личности. Однос варијабли личности и садржаја као спољашње стимулације у одређеном социјалном контексту увек је интеракцијски у конструктивном смислу. То значи да се развој интересовања и вредносних оријентација не своди само на један јединствени систем утицаја (процес сазревања) или средине (процес учења), већ на прихватање чињенице да конкретна личност није продукт, већ творац властитог развоја.

У групи персоналних (индивидуалних, конституционалних) обележја испитивали смо пол који се показао значајним корелатом појединих интересовања: спортских, културних и стваралачких, али и релационих вредности (неговање хармоничних односа у породици, браку, родитељство, партнерство, осећање припадности). Сматрамо да подложност полним варијацијама није резултат само биолошког (психофизичке разлике) већ и социјалног, културно-историјског и ситуационог порекла. Резултати нашег истраживања углавном се подударају са резултатима неких других истраживача који су се бавили овом проблематиком (Ivanović, 1983; Galić, 1984).

У настојању да дођемо до одговора на питање да ли извесни чињеници социјалне средине корелирају са интересовањима и вредносним оријентацијама студената, издвојили смо социодемографска обележја (структурални облици породице, материјално стање, социјално порекло, социокултурни простор: село-град). Установили смо да социјално порекло корелира са интересовањима за спортске активности, образовним и уметничким интересовањима, као и друштвеним животом и социјалним релацијама као доминантним вредносним оријентацијама (социјално порекло и место боравка). Утисак је да се наведена обе-

лежја у извесној мери одражавају и на стил живота и активност студената.

Општи закључак нашег истраживања јесте да се интересовања и вредносне оријентације не јављају изоловано од бројних варијабли друштвеног и индивидуалног карактера. Са педагошког становишта посматрано, битна је чињеница да на појаву и ширење интересовања и вредносних оријентација могу значајан утицај имати социјални фактори, природа социјалног окружења, а посебно васпитно-образовне институције које подстичу, али могу и да спутавају активизам младих.

Анализа и констатације засноване на истраживачким подацима пружају могућност упознавања основне матрице вредности, усмереност личности, њене приоритете и правце њених стремљења. Вредносне оријентације и интересовања су она основа на којој се одлучује о учешћу у одређеној активности, али и процењују активности које воде ка жељеном резултату. Стога, она обезбеђују солидну основу за адекватније планирање васпитно-образовног процеса, односно избор садржаја и организационих приступа у њиховој реализацији.

Резултати овог истраживања могли би се користити као смернице за рад са младима на развијању вредности повезаних са конструктивним активностима и подстицање проактивне оријентације у односу на сопствено окружење и егзистенцију. Такође, ови резултати могу представљати основу за интервентне програме са циљем повећања задовољства животом, превенције и сузбијања негативних ставова и непожељних понашања, као и смернице за образовне и друге институције које се баве младима, за подршку у увођењу нових садржаја који су у складу са израженим вредностима и интересовањима младих, и за промовисање садржаја који могу имати позитиван утицај на развој младих.

Децу од најмлађег узраста треба култивисати за живот у плуралистичкој заједници. Са неким основним вредностима сви ће се слагати, јер то иначе не би била заједница. Међутим, у тим оквирима ће постојати разлике у вредностима, уверењима, потребама. Та различитост може да доведе до неразумевања културолошких образаца и комуникацијског јаза. Без прихватања тих разлика демократија није могућа (Марковић, 1997). Могућности демократије и отворене традиције огледају се како у разумевању сопствене културне форме живота, тако и у разумевању културних матрица других, и познавању динамизама интеркултуралне комуникације (Гајић и Вудић, 2006). Испитивање културолошке матрице, међутим, превазилази оквире овог истраживања и отвара нове могућности за даља истраживања.

Чиниоци за које смо установили да корелирају са вредносним оријентацијама и интересовањима младих, како индивидуални, тако и социодемографски, заслужују да буду предмет даљег брижљивог проучавања. Проучавање наведених феномена веома је значајно, јер они представљају динамичку компоненту личности и активирају већину психичких процеса и потенцијала.

Коришћена литература

- Arnold, R. (1906): The psychology of interest, *Psychological Review*, Vol. 13, 221-238.
- Banks, J.A. (2005): Multicultural education: goals and dimensions, *The Center for Multicultural Education*. USA: Washington. Retrived April 17, 2005 from the World Wide Web <http://depts.washington.edu>
- Bodroški, B. (1997): *Struktura i korelati interesovanja učenika za nastavne predmete*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Bokoš, M. (2007): *Didactica disciplinelor pedagogice. Un cadru constructivist*. Pitesti: Editura Paralela 45.
- Cattell, R. (1936): The measurement of interest, *Character & Personality*, Vol. 4, 147-169.
- Čulig, B., N. Fanuko i V. Jerbić (1982): *Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih*. Zagreb: CDDSSOH.
- Dewey, J. (1912): Interest; in P. Monroe (ed.): *Encyclopedia of education* (147-148). New York: Macmillan Co.
- Đermanov, J. (2005): *Vaspitanje interesovanja*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Đurić, T. (1980): Nastava i profesionalna interesovanja, *Psihologija*, Br. 4, 25-40.
- European Commission (2006). Implementacija „Образовање и обука 2010“. *Кључне компетенције за дугорочно учење*. Retrived June 27, 2007 from the World Wide Web <http://www.pedagog.org.yu/evropska%20unija.php>
- Gajić, O. (1999): *Umetnost – moja izabrana stvarnost*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Gajić, O. (2000): Relacije između interesovanja i nekih od (njima) srodnih pojmova, *Zbornik Odseka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 15, 112-123.
- Gajić, O. i S. Budić (2006): Interkulturalnost u nastavi građanskog vaspitanja – taksonomijski pristup; u M. Oljača (prir.): *Modeli stručnog usavršavanja nastavnika za interkulturalno vaspitanje i obrazovanje* (119-140). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Galić, M. (1984): Образовно-културна интересовања одраслих, *Andragogija*, 6-8.
- Gera, I. (2005): Образовање између мултикултурности и интеркултурности, Међународна конференција *Izazovi obrazovanja na manjinskim jezicima* (I deo). Novi Sad: Misao.
- International UNESCO Education Server for Civic, *Peace and Human Rights Education*. Retrived May 27, 2008 from the World Wide Web <http://www.dadalos.org/srbija/index.htm>
- Ivanović, S. (1983): Интересовање младих и слободно време, *Revija obrazovanja*, 6, 31-39.
- Johnson, R.B. & A.J. Onwegnuzie (2004): Mixed methods research: a research paradigm whose time has come, *Educational Researcher*, Vol. 33, No. 7, 14-26.
- Joksimović, S. (1981): *Omladinske prijateljske grupe*. Beograd: Institut društvenih nauka i Centar za sociološka istraživanja.
- Kocić, Lj. (1972): Postojanost intersovanja učenika za slobodne aktivnosti s obzirom na programe oblike i metode rada, *Pedagogija*, 3-4, 485-502.
- Korišćenje slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini* (2007). Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu.

- Loevinger, J. (1987): *Paradigms of personality, New Paradigms of personality*. New York: W.H. Freeman.
- Majstorović, N. (1995): Vrednost – pregled pristupa, definicija i naših istraživanja; u M. Franceško (prir.): *Ličnost u višekulturnom društvu* (194-209). Novi Sad: Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet.
- Makarović, J. (1977): Neki sociološki problemi profesionalne orijentacije, *Čovek i zanimanje*, 1, 9-13.
- Marković, M. (1997): Kultivisanje za demokratiju; u Z. Avramović (prir.): *Demokratija, vaspitanje, ličnost* (11-21). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Milutinović, J. (2008): *Humanistički pristup vaspitno-obrazovnoj ulozi muzeja*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine i Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Miočinović, Lj. (1969): Opšte tendencije razvoja profesionalnih interesovanja mladih od 14 do 18 godine, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, Br. 2, 135-179. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Mojsin, D., N. Popov i T. Indić (1969): *Kulturni život radničke omladine*. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.
- Pajević, D., D. Šušković i M. Plavšić (1975): Uticaj socijalnog porekla i teritorijalne pripadnosti učenika na školski uspeh i na njihovo interesovanje za naučne oblasti, V Kongres psihologa SFRJ, Skoplje.
- Panić, V. (1997): *Psihologija i umetnost*. Beograd: ZUNS.
- Pantić, D. (1980): *Priroda interesovanja*. Beograd: IICSSSO Srbije.
- Pantić, D. (1981a): *Interesovanja mladih*, II deo. Beograd: IICSSO Srbije.
- Piaget, J. (1968): *Genetic epistemology. A series of lectures delivered by Piaget at Columbia University*. New York: Columbia University Press. Retrieved from <http://www.marxist.org/reference/subject/philosophy/works/fr/piaget.html>
- Savićević, D. (1992): *Priroda i karakteristike interesa u andragogiji*. Beograd: ZZUINS – Filozofski fakultet.
- Snow, R.E. (1989): Individualne razlike i izrada programa obrazovanja, *Psihologijska znanost i edukacija*. Zagreb: Školske novine.
- Vigotsky, L.S. (1978): *Mind in society*. Cambridge: Harvard University Press.
- Virant, C. (1975): Upotreba faktorske analize kod konstrukcije inventara interesa, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, Br. 8 (107-111). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Wilding, J. & B. Andrews (2006): Life goals, approaches to study and performance in an undergraduate cohort, *British Journal of Educational Psychology*, 76, 171-182.
- Wolf, B. (1973): Pokušaj utvrđivanja strukture zanimanja na osnovu skale preferencija, *Psihologija*, 1-2, 115-122.
- Žlebnik, L. (1972): *Psihologija deteta i mladih*. Beograd: Delta Press.

Примљено 09.01.2010; прихваћено за штампу 22.04.2011.

Olivera Gajic, Spomenka Budic and Biljana Lungulov
PERSONAL AND SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS
AS CORRELATES OF VALUE ORIENTATIONS
AND INTERESTS OF STUDENTS IN VOJVODINA

Abstract

Social transition and changes in the cultural context inevitably impose the need of redefining the value systems which are particularly reflected through the differences of the multicultural framework such as, for example, Vojvodina. The paper presents

the results of a theoretical and empirical study of students' interests and value orientations. The results are viewed through the prism of influence of respondents' individual and socio-demographic characteristics. Non-experimental causal method was used to study the correlation between variable groups. Interviewing was the research technique. The instrument for data collection was the questionnaire constructed for the purposes of the research. The study was conducted during the school year 2007/08 in Novi Sad, on the sample of 480 respondents – students of the University of Novi Sad, aged 19 to 24. Gender was studied in the group of personal (individual, constitutional) features and it proved out to be a significant correlate of certain interests: sport, cultural and creative, as well as relational values (nourishing harmonious family relations, marriage, parenthood, partnership, feeling of belonging et al.). In the group of socio-demographic characteristics (structural forms of the family, financial status, social background, socio-cultural space: rural-urban) it was established that social background correlates with interest in sport activities, educational and artistic interests, while variables social background and place of residence correlate with social life and social relations as dominant value orientations. Research results provide pedagogical implications for educational work with youth aimed at developing the values connected with constructive activities and encouragement of proactive orientation with respect to one's own surroundings and existence, as well as the guidelines for introducing new contents into the existing curricula, in accordance with the expressed values and interests of youth.

Key words: value orientations, students, personal factors, socio-demographic characteristics.

Оливера Гаич, Споенка Будич и Биљана Лунгулов
ПЕРСОНАЛЬНЫЕ И СОЦИО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ
КАК КОРРЕЛЯТЫ ЦЕННОСТНЫХ УСТАНОВОК
И ИНТЕРЕСОВ СТУДЕНТОВ В ВОЕВОДИНЕ

Резюме

Общественная транзикация и изменения культурного контекста неизбежно вызывают потребность перерассмотрения и повторного определения системы ценностей, которые особенно четко переломляются сквозь призму различитостей, характерных для такой мультикультурной рамки, какой, к примеру, является Воеводина. В работе представлены результаты теоретико-эмпирического исследования интересов и ценностных установок студентов. Эти результаты рассматриваются сквозь призму воздействия индивидуальных и социо-демографических характеристик испытуемых. Исследование связи между группами вариабл было проведено неэкспериментальным применением каузального метода. Из исследовательских техник было использовано анкетирование. В качестве инструмента для накопления данных использовался вопросник, конструированный для нужд данного исследования. Исследование было проведено в течение академического 2007/08 года в г. Нови-Саде на корпусе 480 испытуемых – студентов Новисадского университета, в возрасте от 19 до 24 лет. В группе персональных (индивидуальных, конституциональных) признаков нами был рассмотрен пол, который оказался важным коррелятом отдельных интере-

сов: спортивных, культурных и творческих, а также реляционных ценностей (развитие гармоничных отношений в семье, браке, родительство, партнерство, чувство принадлежности и др.). В группе социо-демографических признаков (структурные формы семьи, материальное состояние, социальное происхождение, социо-культурное пространство: село-город) установлено, что социальное происхождение коррелирует с интересом к спортивным занятиям, с образовательными и художественными интересами, а переменные „социальное происхождение“ и „место пребывания“ с общественной жизнью и социальными реляциями как доминирующими ценностными установками. Результаты исследования указывают на педагогические импликации для воспитательно-образовательной работы с молодежью, направленной на развитие ценностей, связанных с конструктивной деятельностью, и на поощрение проактивной установки по отношению к собственному окружению и экзистенции. Авторы также предлагают идеи для внедрения новых содержаний в существующие учебные планы и программы, которые должны соответствовать высказанным ценностям и интересам молодых людей.

Ключевые слова: ценностные установки, студенты, персональные факторы, социо-демографические характеристики.